

Serie nouă Anul XXI
Nr. 9 (241) 2023

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Alexandru Rădvan - O seară foarte lungă, 2023 (detaliu)

Florea
FIRAN

Alexandru Papilian

Prozator din generația anilor '70, Alexandru Papilian scrie o serie de romane a căror tematică iese din sfera politică a prozei românești și se orientează spre problematica vieții cotidiene relatată cu ironie, umor și sarcasm. Cea mai mare parte a operei sale (romane, nuvele, schițe) o publică în țară și o continuă în Franța, unde emigrează în 1984. Scrie mai întâi în limba română, apoi direct în franceză.

Născut la 27 martie 1947 la Paris, într-o familie de medici români celebri care au locuit o perioadă în capitala Franței (când ambii părinți beneficiază de o bursă în 1946), Alexandru Papilian (pseudonimul lui Sandu Stoichiță și al Mihaelei (născută Papilian). Este nepot al scriitorului Victor Papilian, întemeietor al Societății Române de Antropologie și al Societății Scriitorilor Români din Ardeal. La București urmează studiile liceale și Academia de Științe Economice pe care o absolvă în 1970. Își începe activitatea ca

bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat, apoi devine redactor la revista „Flacăra” și la Radioteleviziunea Română, până în 1977.

În 1984 se stabilește la Paris. „Păraseam România Orwelliană a anului 1984 cu regretul că nu voi vedea cum se termină «toate acestea»...” va scrie în *Cuvânt înainte* la volumul *Paharul cu muște* (1997). Lucrează o perioadă îndelungată ca redactor, apoi șef al Departamentului de limbă română la Radio France Internationale unde susține emisiuni politice consacrându-se publicisticii radiofonice. Într-un interviu mărturisea că lumea politică și cea culturală franceză îl eticheta ca „azilant politic român (în cazurile bune), ca imigrant sau ca venetic”. După 1989 aceste două lumi, politică și culturală, au simțit nevoia să cunoască mai îndeaproape fenomenul românesc. „Astfel, am simțit că începusem să fiu socotit ca un fel de reprezentant al României pe pământ francez. Or eu unul eram foarte departe de a mă socoti un astfel de reprezentant.”

Continuare în p. 2

Poezie

Lucia Cherciu
Andrei Codrescu
Marinela Belu-Capșa
Dumitru Drinceanu

Eseu

Geo Constantinescu
Mihai Fircă
Emanuel D. Florescu
Rodica Grigore
Adriana Iliescu
Dan Ionescu
Gabriela Nedelcu-Păsărin
Dodo Niță
Ion Parhon
Mircea Pospai
Emilian Ștefărtă

Proză

Radu Polizu
Adrian Sângeorzan

Enigma

Domnica Rădulescu

Constantin Cubleșan - <i>Eminescu - Sanatoriul de la Oberdöubling</i>	p. 4
Ioan Lascu - <i>Notorietatea lui Macedonski</i>	p. 6
Adrian Gioroianu - <i>Marele secret al timpurilor noastre</i>	p. 7
Mihai Ene - <i>Viața lui Dostoievski</i>	p. 8
Dumitru Radu Popa - <i>E timpul să gândim serios...</i>	p. 11
Carmen Firan - <i>America și criza de identitate</i>	p. 13

Coloziile

Scrisul Românesc

ediția a XVIII-a

Omul sau Opera?

Craiova, 3 octombrie 2023

Sumar

- Florea Firan, *Alexandru Papilian* / pp. 1-3
 Constantin Cubleșan, *Eminescu – Sanatoriul de la Oberdöbling* / pp. 4, 5
 Red., *Rubrica Enigma: Răspuns Domnica Rădulescu* / p. 5
 Ioan Lascu, *Notorietatea lui Macedonski* / p. 6
 Adrian Cioroianu, *Marele secret al timpurilor noastre* / p. 7
 Mihai Ene, *Viața lui Dostoevski* / p. 8
 Emanuel D. Florescu, *Exitus sau ieșirea din scenă* / p. 9
 Gabriela Nedelcu-Păsărin, *Tudor Arghezi „total”* / pp. 10, 12
 Dumitru Radu Popa, *E timpul să gândim serios asupra armelor!* / p. 11
 Adrian Sângerzan, *Mecanisme de apărare* / p. 12
 Carmen Firan, *America și criza de identitate* / p. 13
 Andrei Codrescu, *Poem: preparații de voiaj* / p. 13
 Radu Polizu, *Pe repede înainte spre rai* / p. 14
 Rodica Grigore, *Tărâmul Pustietății. Sau Țara Făgăduinței?...* / p. 15
 Marinela Belu-Capșa, *Poeme: Perechea perfectă; Știi* / p. 16
 Dumitru Drincianu, *Poeme: Dorul; Verdele din noi; Toamna; Poem sub ploie; Speranță; Uimire* / p. 16
 Mircea Pospai, *Începutul de după sfârșit* / p. 17
 Geo Constantinescu, *Un povestitor înmăscat* / p. 18
 Dan Ionescu, *Niște doamne* / p. 19
 Red., *Cărți primite la redacție* / p. 19
 Dodo Niță, *Un pasionat al caricaturii* / p. 20
 Lucia Cherciu, *Poem: A purtat cămașa de la tine* / p. 20
 Adriana Iliescu, *Jocuri și învățăminte târzii* / p. 21
 Ion Parhon, *Festivalul ca act de cultură* / p. 22
 Mihai Fircă, *Poezia de dincolo de poezie* / p. 23
 Red., *Okeanos: „Poezia”; „Vatra”* / p. 23
 Emilian Ștefăruță, *A fost odată familia Mihail* / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Alexandru Papilian

Pentru un timp renunță la literatură, dar în cele din urmă revine și scrie din nou, mai întâi în limba română, apoi în franceză. Primul său roman este intitulat *Le bien que je n'ai pas fait*.

Debutează cu proză scurtă în revista „Echinox” (1969), după care colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Viața Românească”, „Tribuna” ș.a. Editorial debutează cu romanul *Dihorul* publicat la Cartea Românească în 1970, încurajat și susținut de Marin Preda. La sugestia acestuia (atunci director al editurii Cartea Românească), renunță la unele pasaje din romanul său de debut care cuprindeau „cuvinte și expresii cu care cititorul român nu era obișnuit”, „Limpiditatea și transparența stilului și absența unei gesticulații haotice a gândirii [...] sunt pentru mine dovada incontestabilă a talentului la Alexandru Papilian”, va scrie marele prozator în volumul său *Imposibila întoarcere* (1971).

Prin temă, romanul *Dihorul* apare ca o creație singulară, dar prin mijloacele narrative nu iese în afara sferei prozei de intelectualizare sub forma analizei psihologice a perioadei, dominată de prozatori consacrați precum Augustin Buzura, Marin Preda, Nicolae Breban, Alexandru Ivasiuc... Marian Popa, printre primii critici care recenzează cartea, scria că romanul de debut al lui Alexandru Papilian „este remarcabil prin sine, dar și prin poziția sa singulară în epocă [...], la apariție cea mai complexă analiză românească a negativismului insuficient motivat, în tradiția stabilită, de la Dostoevski la existențialiști, dar opțiunile stilistice erau mai degrabă faulkeriene”.

Următorul volum de proză, *O seară de noiembrie*, apărut în 1976, tot la Cartea Românească, și tot sub aripa protectoare a lui Marin Preda, cuprinde trei nuvele: *Fiul*, *Un singur drum*, *O seară de noiembrie*. În aceasta din urmă personajul principal, Mircea Onișor, este chinat de întrebarea „Ce se poate spune despre un om simplu?”, și ajunge la constatarea că „ne-am săturat de extraordinar, și încercăm să ne odihnim în obișnuit. [...] Cum să suportăm ideea că nu ai dreptul să faci ce vrei, ceva extraordinar, dacă nu ești liber?” De acum autorul devine un nonconformist, scrie curajos, cu ironie și sarcasm.

Prin volumul *Făpturi neînsemnate* (Cartea Românească, 1978) Alexandru Papilian se îndreaptă asupra realității cotidiene, cele 34 de schițe sunt relevante și prin titluri (*Apă de ploaie*, *O nălucă*, *Târg ratat*, *Cuțitul*, *Măhnire*, *Tăcere*, *Nuntă cu bucluc* etc.) în care personajele sunt oameni simpli cu trăiri mediocre, cu bucuriile și deziluziile vieții zilnice, este descrisă viața restaurantelor de cartier în care muncitorii se întâlnesc „seară de seară să respire puțin aer curat într-o atmosferă plăcută, cu muzică și miros de mititei și fripturi”.

În 1981 Alexandru Papilian publică două cărți importante – romanul *Micelli* și volumul de nuvele *Pricini de iubire*, în care include nuvelele *Fiul* (reluare din vol. *O seară de noiembrie*) și nuvelele inedite *Iubiri amare*, *Note de drum* și *Narcis sau spațiul dintre oglinzi*, povești de dragoste. În *Epilog la Narcis...* prozatorul precizează că aceste portrete își au propria limită: „Stau și mă privesc, însumi eu. S-ar zice că există o similitudine între Narcis și acest însumi eu. Că ar fi Narcis, s-ar zice. Poate că așa este! Și nu este așa în egală măsură. Întrucât, nu știu cum se face, întotdeauna este (sau mai este) *altceva*.”

Scrisul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRUȚĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela NEDELICU-PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascrisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul redacției: Str. Constantin Brâncuși, nr. 24, Craiova, județul Dolj sau scrisulromanesc@yahoo.com
Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente
Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 115 lei. Pentru abonații din străinătate este de \$ 145 sau de € 130. Informații primite la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

→ În romanul *Micelli* autorul are altă privire asupra vieții din sistemul comunist, se manifestă dezinvolt cu profund spirit critic, situație care atrage atenția cenzurii și înainte de a fi tipărit i se cere suprimarea unui capitol cu aluzii la greva minerilor din Valea Jiului din 1977 și a unui personaj (fica unui general de Securitate). De fapt, când ajunge în Franța, romanul este interzis în țară. Un roman cu un impresionant număr de personaje, în special cupluri cu destine dintre cele mai diverse, obligate să trăiască fără a găsi vreo speranță de ieșire din viața mediocră și ternă. În primul plan se află personajul Troceanu, un student întârziat, filosof nihilist și mizantrop, apatic și antipatic, croit parcă după un calup nietzschean sau dostoevskian (Andrei Terian), un negativist notoriu care considera totul „aceeași condiție umană mizeră” și declara sfidător: „să te mândrești cu ceva omenesc este de domeniul jalei, și câteodată de cel al morbidului”.

Analizând romanul, Alex Ștefănescu susține că Alexandru Papilian „a descoperit un filon epic prețios. El este primul prozator român care îl prezintă pe «omul nou», varianta românească a lui «homo sovieticus», bineînțeles, nu ca pe o persoană, ci ca pe un impersonal și abulic membru al unei colonii de viețuitoare”.

Romanul *Capricii* (1988) este o satiră cu „accente mizantropice”, construit în aceeași manieră cu cele precedente, în care parodia și pamfletul primează, autorul putând să se exprime mai liber, vizibil chiar din prima pagină: „În dormitor era liniște. Se auzea doar respirația, mai grea decât altădată, a lui Ică Glandă. Acesta dormea întors cu fața la perete. Întreaga lui făptură, prăbușită acum în inconștiență și iresponsabilitate, se umfla și se dezumfla în ritmul respirației, mai grea acum decât altădată. Altădată... Ehei, ce vremuri erau, își spuse Lăcrimioara Glandă, consoarta lui Ică, stând într-un mic fotoliu de budoar și privindu-și soțul. Acesta se umfla și se dezumfla. Lăcrimioara Glandă aștepta ca Ică să deschidă ochii. În ultimul timp nu se mai trezeau deodată cum se întâmpla «pe vremuri»”.

Romanul *Ex* (Fundatia Culturală Română, 1993), scris în anii optzeci la București, tipărit inițial în franceză sub titlul *Le Fardeau* (1989), are un pronunțat caracter autobiografic, prin personajul Gheorghe Huhulea, de aceeași structură cu Troceanu din romanul *Micelli*, descendentul unei familii celebre persecutate de regimul comunist, un tip negativist care nu crede în nimic, nici în ceea ce a fost bine în trecut. „Trebuie să ai curaj pentru a fi laș. E un paradox. În cazurile complicate, numai

paradoxul (sau Alexandru Macedon, hă, hă, hă) poate «rezolva» lucrurile. Sunt os de boier. Numele meu e Gheorghe Uhulea.” Romanul se încheie cu sfârșitul personajului: „Nu căutați CAUZA morții mele. Spuneți doar că e vorba de o voință, o voință «negativă»: nu vreau să trăiesc în lumea asta (în care, hă, hă, hă, există și comuniști)!!! De fapt, nu vreau să trăiesc în nicio lume! Nu vreau! Se aud pași. Sau mi se năzare? Hă, hă, hă. Vine, cred! Liniște! Cred că vine!...”

Autorul mărturisește că a încercat să publice cartea în România, unde se formase ca scriitor, dar „inițiativa temerară, soldată – în anul orwellian 1984 – cu un eșec. Nu era prima oară că mă ciocneam de și cu aceia care păzeau marginile drumului strămt, aproape o cărare, pe care o luase cultura română. Dar, în ceea ce mă privește, intrasem în faza înfloririi artistice depline. Venise, în mod evident, momentul să sfărâm cadrul care mi se impunea, «matricea», «tiparul», în care eram silit să mă formez (citește: inutilez), venise momentul să-mi iau soarta în propriile-mi mâini: venise momentul să părăsesc România, să plec. Am plecat! A trecut, de atunci, aproape un deceniu. Volumul datorită căruia m-am eliberat deplin apare acum și în România...”

Laurențiu Ulici consideră romanul *Ex* „o radiografie cinică a disperării resemnate ce invadase orizontul vieții românilor în anii cei mai crunți ai regimului totalitar comunist”.

Romanul *Paharul cu muște* (1997), scris în Franța, în limba română, cuprinde și un *Cuvânt înainte* al autorului în care amintește momentul plecării sale din țară și explică geneza cărții: „Tripticul de față a fost început în România. Un ținut al *Făpturilor Neînsemnate*. La ora aceasta nu era vorba decât de un soi de inventar/insectar... O colecție de fiziologii – în sens balzacian – mărunte...” Romanul reprezintă o revenire în lumea „făpturilor neînsemnate”, cu subcapitole în care se derulează întreaga acțiune cu umor și sarcasm (*Suflet uscat, Cântecele tractorului, Cei aromat, Murdar și slinos, Neliniște, Carambol, Despre lift și putere, Niște ființe foarte mici* etc.) și se referă la condițiile mizere greu de suportat: „Dărâmarea Bucureștiului. Dărâmarea sateilor. E ras totul, ca și cum ceea ce ar fi existat până acum nu era decât căcat, murdărie, puroi. Fondul de mizerie, greu de imaginat. La mine de pildă, întrucât am putea face focul în toată casa, iarna locuim cu toții într-o singură încăpere, iar pe pereții celor nelocuite se așterne o pojghiță persistentă de gheață. N-ai ce mânca. În schimb, te mănâncă păduchii și ploșnițele. Moartea, provocată de mizerie, devine un lucru intrat în legea firii. Corupția se transformă în valoare națională. Falsul istoric, științific, economic, social devine arma puterii. Nu mai știi să deosebești între ce e sau poate fi adevărat și ceea ce e sau poate fi o simplă «manevră» tactică în cadrul marii strategii a societății, o adevărată societate fără rost [...] Amenințați de marea tăcere, condamnați la această enormă, totală, surdă tăcere, oamenii își caută adăpostul unde pot.” Apoi atmosfera morală din România postcomunistă în care toată țara se afla într-o stare haotică după căderea lui Ceaușescu: „Trebuie timp. Nebunia, schimbarea, e prea mare. Prea profundă, poate.

Nu văd ce-o să fie. La televizor ni se servește o revoluție. În jur, simt decapitarea. Ura decapitată a decapitării. Oamenii urăsc totul după ce Ceaușescu a murit. Nu mai au ce urî decât totul. Entuziasmul lor e dement. Urlă toți. Sunt speriați, parcă. Nu știu ce să facă cu ei înșiși, acum, când teoretic pot face din ei tot ce vor!...”

La Paris romanul atrage atenția, este tradus parțial sub titlul *Des mouches sous un verre*, de Alain Paruit (Editions Albin Michel, 1990) și în germană – *Fliegen unterm Glas* (Ed. Dipa Verlag, Frankfurt, 1992).

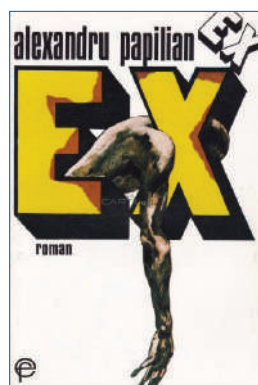
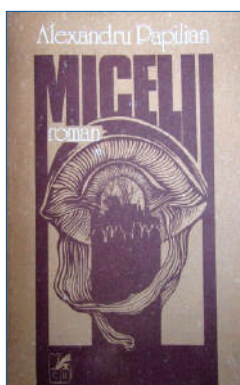
După o perioadă de criză publică două volume, *Le bien que je n'ai pas fait* și *Bagatelles cueillies et inventées dans un Club de bridge limousin par un Roumain d'origine divine*, ambele scrise direct în franceză. Romanul *Le bien que je n'ai pas fait* (2002), scris direct în franceză, vizibil autobiografic, cuprinde un număr mare de personaje, majoritatea feminine, pe care autorul le-a cunoscut și cărora le schițează portrete sumare, între care o nepoată a lui Ilie Pintilie și Zoe Ceaușescu, dar și altele de renume din România și alte țări.

Alex Ștefănescu consideră că „romanul ar deveni un bestseller, dacă-ar fi tradus în limba română. În plus, ar repune în circulație, în mod justificat, numele lui Alexandru Papilian, prozator inegal, dar plin de forță, care reușește să-l cucerească pe cititor fără să-l curteze.”

Alexandru Papilian este inclus cu schița *Naveta* în Antologia de proză scurtă contemporană *Arhipelag* realizată de Mircea Iorgulescu (Ed. Eminescu, 1981) și cu schițele *O mare bogăție, La ora schimbului, Cuțitul și Măhnire* în Antologia *Nuvela și povestirea românească în deceniul opt*, cu *Introducere* și aparat critic de Cornel Regman (Ed. Eminescu, 1983).

După unele proze ale sale și ale lui Fănuș Neagu, Ion Gostin realizează filmul *Înnebunesc și-mi pare rău*, prezentat în cadrul Festivalului Cinematografic de la Costinești (1991). Cărțile sale au fost selectate alături de cele ale scriitorilor care au contribuit la reintegrarea simbolică a României în Europa, într-o expoziție ce a marcat acest eveniment.

Alexandru Papilian moare la 25 martie 2023, într-un orașel din sudul Franței unde se retrăsese în ultimii ani. ■

**Constantin
CUBLEȘAN**

Eminescu Sanatoriul de la Oberdöbling

Fără îndoială, comportamentul lui Eminescu în dimineața plecării la Viena, din Gara de Nord, era ciudat. Iar cei de pe peron n-au intrat în dialog cu el. Că scuiparse părea să fi devenit un soi de obicei căci Maiorescu notase în jurnalul său, la 17 august: „Astăzi am vizitat un minut împreună cu Wilhelm (Kremnitz, n.n., Ct.C.) pe M. Eminescu, alienat, la dr. Șuțu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunoscut, vorbind într-una, scuipând în toate părțile. O priveliște care te întristează și te dezgustă, fără nicio atracție”. Iar cuvintele pe care le rostise păreau a nu avea niciun înțeles. Călin I. Cernăianu caută să deslușească, totuși, în ele, un mesaj cu multe dedesubturi. Probabil are dreptate. Mai importantă însă este observația privitoare la faptul că dr. Șuțu nu-i eliberase niciun fel de document medical necesar atât la trecerea frontierei unui bolnav mintal (*smintit*), el trecând astfel granița în Austro-Ungaria ca orice om normal, sănătos, iar comentatorul agreează această idee, apoi continuă observațiile constatând că *pacientul* nu avea asupra lui nicio fișă medicală în care să fie menționat diagnosticul pus de dr. Șuțu, cu descrierea simptomelor bolii și a tratamentului efectuat în sanatoriul bucureștean. Așa că, la Viena, dr. Obersteiner a fost nevoit să-i stabilească el însuși diagnosticul și tratamentul. Acesta rezultă dintr-o notă (nu dintr-un document oficial, păstrat) a unuia dintre medicii de acolo, posibil chiar Leidesdorf, adresată lui C. Popasu, în care se arată că Eminescu „suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică. În consecință nu este exclusă o posibilă ameliorare sau vindecare parțială”.

Așadar, Eminescu însoțit de Chibici-Reveanu și de *bodyguard*-ul în paza căruia a fost încredințat, a ajuns la Viena în dimineața zilei de 21 octombrie 1883, unde va rămâne până la data de 15 februarie 1884.

De la gară, mergând cu birja, poetul încerca să coboare, urmărind cu privirile femeile ce treceau pe străzi, cărora le trimitea cu exaltare, bezele.

În paranteză fiind zis, în perioada 1867-1870, Alexandru Ioan Cuza a locuit la Oberdöbling. M. Eminescu, împreună cu un grup de studenți, l-a vizitat și i-a prezentat omagiul său, de Anul Nou, 1870 (*Eminescu. Un veac de nemurire*, vol. 2, Album alcătuit de Victor Crăciun).

La Casa de nebuni, de sub oblăduirea statului, al cărei director era dr. Schlager, după cum se preconizase, nu erau locuri, decât unul singur la secția „violenti” și speranța de a-l putea interna în altă secție era aproape nulă. Așa că s-a apelat la Casa Leidesdorf care era însă ceva mai scumpă.

Clinica doctorului Leidesdorf se afla în cartierul mărginaș al Vienei, la Oberdöbling. Prin urmare, Eminescu a fost internat într-o clinică cu profil psihiatric și nu într-un azil de alienați, precum plănuise Maiorescu. Dar, sanatoriul dr. Leidesdorf era unul dintre cele mai selecte: „Așezat în marginea Vienei, în mijlocul unui mare parc cu flori și arbori, sanatoriul era o vilă elegantă și austeră, în stil neoclasic, cu peron central sprijinit pe șase coloane zvelte, cu aripi simetrice de o parte și de alta, terminate prin câte un mic fronton grec. ferestrele mari, secționate în zone geometrice, un imens gazon în față și masivuri verzi de tufe, tonul cenușiu al tencuielii, toate acestea dădeau un aer de liniște desăvârșită și de părăsire. Sub peronul acestei clădiri se opri cupeul lui Eminescu, fiind primit cu multă și psihiatrică deferență de d-rii Obersteiner și Leidesdorf, care aflaseră că pacientul era socotit drept unul din cei mai de seamă poeți români”. (G. Călinescu, *Viața lui Eminescu*)

Sanatoriul Oberdöbling, 1883 - Viena
(imagine comunicată de Dan Toma Dulciu)

Unul dintre cercetătorii biografiei lui Eminescu, Dan Toma Dulciu, relatează astfel internarea poetului: „Internarea lui Eminescu într-un sanatoriu accesibil doar bogatelor familii princiare din Austria, începând cu toamna anului 1883, reprezintă un capitol aparte din biografia Poetului. (...) Dosarul internării lui Eminescu a fost amplu analizat, inclusiv de medici, deși piesa de importanță esențială, care ar fi putut elucida debutul bolii sale (diagnosticul stabilit de către medicii de la Oberdöbling sau măcar foaia de observație), lipsește. (...) Arhiva Spitalului din Oberdöbling a dispărut, fiind distrusă în timpul Războiului 1914-1918. Singura consemnare se află în Wiener Kronik, din care rezultă că Eminescu a fost internat în perioada 2 nov. 1883 - 26 febr. 1884. (...) La internarea lui Eminescu în institutul dr. Leidesdorf a participat și doctorul Dimitrie Doca din Galați” care îi scria mai apoi lui T. Maiorescu: „Mă aflam la gară la Viena, împreună

cu vărul dvs Costică (Popasu, n.n., Ct.C.), la sosirea nefericitului Eminescu, și-am luat chiar parte la instalarea lui în ospitalul lui Leidesdorf. (...) Am vorbit atunci cu domnul Chibici-Reveanu și mi-a spus că dvs., ați fost inițiatorul formării unei subscripții pentru Eminescu, dar mi-a adăugat că banii adunați sunt departe de a asigura starea nefericitului poet, pentru viitor. De aceea, voiesc a forma un comitet pentru a da un mare bal, al cărui produs să se destineze jumătate pentru Eminescu și jumătate pentru Ospitalul Căilor Ferate din Galați.” (cf. George Muntean, *100 documente noi*, 2000).

Dan Toma Dulciu continuă: „Deci, Eminescu a fost trimis la o «casă de sănătate» și nu la un azil de bolnavi mintali, cum s-ar fi putut întâmpla, dacă tânărul dr. Popasu ar fi găsit un loc liber în instituția condusă de dr. Schlager. (...) Eminescu putea fi tratat aici în condiții egale, dacă nu și mai bine, într-o clinică particulară, de curând înființată, situată în Oberdöbling. (...) S-a susținut că alegerea «Sanatoriului dr. Leidesdorf» ar fi avut menirea să trezească ecou pozitiv în mintea lui Eminescu, fiindcă unul dintre poeții săi preferați, Lenau, fusese tratat, cu ani în urmă, la Oberdöbling. Un argument care putea conta, de asemenea, era acela că un alt pacient român, generalul Cerchez, se afla internat în aceeași clinică din Oberdöbling. (...) Eminescu cunoștea renumele acestui mare medic din capitala Austriei. El a relatat în «Timpul», cu mai bine de 6 ani în urmă, o știre privitoare la dr. Leidesdorf: «De la 7 august st. n. au ajuns în Constantinopole profesorul dr. Leidesdorf din Viena spre a se consulta asupra stării sănătății sultanului cu medicul de curte al acestuia, d-rul Capoleone. În urmă, în înțelegere cu medicul de curte, profesorul a început să-l trateze pe sultan. Acesta suferea de o extremă superexcitație nervoasă, cauzată prin o insomnie de șase săptămâni ce l-au cuprins puțin după suirea sa pe tron. După căutarea profesorului, insomniea a încetat în parte, cu toate acestea iritabilitatea sa nervoasă, reclamă cea mai mare liniște și cruțare. De mirare este faptul că diagnosticul („estremă superexcitație nervoasă”), ca și remediul („iritabilitatea nervoasă reclamă cea mai mare liniște și cruțare”) seamănă în mod straniu cu afecțiunea de care suferea Poetul! Așadar, părerea potrivit căreia reputația dr. Leidesdorf nu era dintre cele mai bune nu se confirmă! Dimpotrivă, acest sanatoriu era unul dintre cele mai căutate spitale din Viena, printre cei internați aici aflându-se reprezentanți ai nobilimii acelor timpuri. Memoriile marelui savant Z. Freud, care și-a făcut o parte din ucenicie și în clinica din Oberdöbling, începând cu 1885, sunt un prețios izvor de informații. El relatează că mulți dintre pacienți aveau titluri nobiliare. →

ENIGMA

Invitatul Rubricii **ENIGMA** din acest număr este Domnica Rădulescu care răspunde la următoarele întrebări:

1. Care este pentru dumneavoastră cel mai mare mister?
2. La ce întrebări nu aveți răspuns?
3. Ce vă neliniștește cel mai mult?
4. Dacă ar fi să numiți doar una dintre enigmatle vieții/lumii noastre, care ar fi aceea?

Domnica RĂDULESCU

1. Cel mai mare mister a fost și continuă să fie pentru mine, amploarea răului uman de-a lungul istoriei. Charles Baudelaire spunea că profunzimea răului uman este la fel de nesfârșită ca înălțimea frumuseții și a bunătății umane. Și în volumul său captivant *Les Fleur du mal* el explorează tocmai aceste două axe opuse ale existenței și comportamentului uman. Dar nici el, nici alt filosof, artist sau om de știință nu mi-a elucidat vreodată „de ce”

această amploare a întunericului uman și a impulsului nesăbuit spre rău și distrugere care a afectat istoria noastră de la începuturile ei și care anulează adesea bunătatea, și ele prezente din belșug în istoria noastră.

2. Încotro se îndreaptă omenirea și de ce, în ciuda tuturor religiilor, filosofile, artele, științele, până acum nu au reușit în mare măsură să se oprească și să prevină măsura în care oamenii își provoacă durere și distrugere unii altora lor și mediului lor.

3. Sunt îngrijorată mai ales de distrugerea frumoasei noastre planete, de pârjolirea pământului din cauza schimbărilor climatice, de ravagiile pe care oamenii le-au creat

în mediul lor și de starea în care lăsăm acest pământ pentru copiii și nepoții noștri. Cum vor arăta mările și oceanele, pădurile, orașele peste cincizeci sau o sută de ani, având în vedere distrugerile create de război, sărăcie și colapsul mediului?

4. Enigma creativității umane și a capacității de a supraviețui și de a crea în mijlocul celor mai mari vicisitudini ale vieții. De-a lungul istoriei, oamenii au fost capabili să-și imagineze și să creeze în toate domeniile cunoașterii, uneori sub cele mai mari încercări și adversități. Sunt adversitățile favorabile creativității și dorinței de a crea sau sunt oamenii capabili să creeze în orice condiții, indiferent de adversitate? ■

→ Aici, în afara unui semnificativ număr de baroni sau conți, mai puteau fi întâlniți doi prinți, dintre care unul era fiul Mariei Luiza, soția lui Napoleon. În acest context, acuzațiile aduse lui Eminescu (conform cărora mintea o luase razna atunci când apela cu titluri de regi și împărați pe doctorii săi curanți trebuie privite cu înțelegere, atât timp cât colegii săi de suferință se adresau zilnic cu formule protocolare princiare” (Dan Toma Dulciu, *Simboluri identitare culturale românești. Eminescu la Oberdöbling*, în „Astra”, an. I, nr. 2, august 2018).

Comportamentul lui Eminescu, aflat încă sub presiunea stărilor depresiv-nevrotice, era unul dintre cele mai ciudate. G. Călinescu dă amănunte în acest sens: „La început, sub imperiul otrăvii din sânge, Eminescu, delirând, se lăsa în voia halucinațiilor minții sale, care însă sunt, precum vedem, o reîntoarcere pe drumul vechilor deprinderi morale și intelectuale. Așa, de pildă, botează pe cei din juru-i cu nume regale și ilustre ca regele Norvegiei, regele iudeilor, împăratul Chinei, Heinrich Heine, din interesul lăuntric pentru Nord, Extremul Orient și literatura germană ce-l arătase întotdeauna, cât și din nevoia de a trăi în mijlocul unei lumi alese. Cu un ștergar legat în jurul capului și suit pe un scaun, conjura duhurile prin formula Abra Kadabra. (...) Apoi, devenit sentimental, cânta neîntrerupt, ca în clipele de bună dispoziție, de bună seamă din repertoriul său favorit, adică *Frunză verde de piper* sau *Eu sunt Barbu Lăutarul*. Mintea îi era încă apăsată, răspundea greu la întrebări și fără legământ. (...) Mersul neîntrerupt prin odaie, cântecul și oratoria îl extenuase, dar logica era implacabilă, căci Eminescu se socotea asemeni unui ceas întors ce nu se mai poate opri din proprie

putere. Subtilitatea minții se dovedea, așadar, oricând. Căci cu ce oare poți mai nimerit compara o minte în aiurare decât cu roțițele delicate ale unui ceasornic ce aleargă până la istovire, prin ruperea piedicii basculante ce le oprește ritmic și le dă un sens?” (v. *Viața lui Eminescu*).

În privința tratamentului, se aplicau în acea vreme doar câteva metode simple de alinare a suferințelor: masajul electric, băile calde sau reci, medicamente pe bază de bromuri. Trebuie să recunoaștem că în România i-au fost aplicate lui Eminescu remedii dintre cele menționate mai sus, cu excepția masajului electric, plecându-se de la ideea unei maladii psihice, cauzate de o inflamație a creierului iar, ulterior, în disperare de cauză, injecții cu mercur, susținându-se existența unei infecții luetice. În vremea când Eminescu era supus acestui barbar tratament, existau, totuși, medici și spitale din Europa care respingeau cu tărie acest... medicament otrăvitor, deoarece consecințele abuzului de mercur erau evidente și tragice. Tratamente de rutină, la Oberdöbling; în perioada petrecută de Eminescu la Oberdöbling, erau aplicate următoarele procedee specifice unei „cure antisifilitice”, așa cum sunt ele consemnate în amintirile lui Freud: 1. Metoda dermică. Procedura implică aplicarea de unguente pe porțiunea de piele unde glandele sudoripare sunt în număr mare: la subsioară, în spațiul inghinal, pe tălpi. De regulă, la Viena, toți bolnavii de sifilis erau internați la „Algemeine Krankenhaus”. Exista acolo o secție specială, „Medizinische Abteilung IV”, unde erau internați toți cei ce aveau boli derutante, tulburări nervoase, sifilis. Însă în perioada internării la Oberdöbling, acest tratament extrem nu i-a fost nici prescris, nici aplicat lui

Eminescu (conform Dan Toma Dulciu).

Tratamentul medical și-a făcut curând efectul, și de prin ianuarie 1884 mintea a început să i se limpezească. Dar devenise tăcut și oarecum retras în sine. Începuse a-și da seama unde se află și de ce era internat acolo.

Maiorescu îl vizitează la 12 ianuarie dar întrevederea lor este extrem de scurtă.

Un fapt este sigur în privința tratamentului cu mercur la Oberdöbling/Viena: el a fost eliminat complet, cu o recomandare expresă către cei din București ca nici aceștia să nu continue. Astfel încât, Mihai Eminescu la ieșirea din Stabilimentul dr. Obersteiner, avea alura unui om recuperat, ceea ce și îndreptățește pe Maiorescu să-i programeze o *excursie* în Italia, după sugestia dr. Obersteiner, delegându-l pe Chibici-Revneanu să-l însoțească. Ceea ce se și întâmplă. Plecarea are loc la 14 februarie 1884, fără ca Eminescu să manifeste însă un real interes pentru această călătorie („Eu aș vrea să scap cât se poate de curând și să mă întorc în țară” îi scrisese lui Chibici, la 12 ianuarie 1884). Dar, Maiorescu, urmând sfatul medicilor, îi pregăti o călătorie în Italia, înainte de întoarcerea în țară, având convingerea că peisajul și atmosfera însorită a țării lui Dante, nu puteau decât să aibă asupra lui Eminescu un efect tonifiant. Pentru aceasta strânsese de la membrii Junimii suma necesară șederii acolo, așa că poetul, fiind înștiințat despre părăsirea sanatoriului și plecarea, împreună cu Chibici, în Italia, îi oferi doctorului Obersteiner, ca omagiu și recunoștință pentru bunul tratament, volumul său de poezii cu o dedicație în limba germană, scrisă cu litere gotice: „Dem hochgeehrten Herrn Dr. Obersteiner zur gütigen Erinnerung an M. Eminescu”. ■